

πρῶτον εἶδε, καὶ τότε ἐγεύσατο τοῦ δένδρου· αὐτῇ πρῶτον εἶπε, καὶ τότε ἤκουσε τοῦ μακαρισμοῦ. Ὅτε γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐδίδασκεν, «Ἐπήρε γυνή τις φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου», καὶ λέγει αὐτῷ, πάντων ἀκουόντων· «Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσατά σε, καὶ μαστοί, οὓς ἐθήλασας».

deinde ex arbore gustavit; haec primo dixit, et tunc beatitudinem audivit. Cum enim Salvator doceret, *Extollens vocem quaedam mulier de turba*, cunctis audientibus, dicit illi: *Beatus venter qui te portavit, et ubera quae suxisti.*¹

RUFINUS TYRANNIUS Aquileiensis (ca 345 † 410/411)

DE BENEDICTIONIBUS PATRIARCHARUM

PL
21, 302

Benedictio Iudae, 2. [...] Sed multo convenientius aptabitur huic loco mystica expositio, in qua catulus leonis,² Christus, non solum φυσικῶς, verum etiam τροπικῶς designatur. Nam Physiologus de catulo leonis haec scribit, quod cum natus fuerit, tribus diebus ac tribus noctibus dormiat: tum deinde patris fremitu vel mugitu, tanquam tremefactus cubilis locus, suscitetur catulum dormientem. Iste ergo catulus ascendit ex germine: ex Virgine enim natus est, non ex semine, sed ex virgine absque concubitu virili, et absque semine naturali Christus. Velut virgultum, sive ramus, in quo manifestissime et veritas carnis assumptae ex Virgine declaratur in sacrosancto germine, et a contagio carnalis et humani seminis excusatur.³

771

COMMENTARIUS IN SYMBOLUM APOSTOLORUM (404)

PL
21, 348
*349

[...] 9. QUI NATUS EST DE SPIRITU SANCTO EX MARIA * VIRGINE. Haec iam inter homines dispensationis nativitas est, illa divinae substantiae: haec dignationis est, illa naturae. De Spiritu Sancto ex Virgine nascitur: et iam in hoc loco mundior auditus requiritur et purior sensus. Huic enim, quem dudum de Patre natum ineffabiliter didicisti, nunc a Spiritu Sancto templum fabricatum intra secreta uteri virginalis intellige: et sicut in sanctificatione Sancti Spiritus nulla sentienda est fragilitas, ita et in partu Virginis nulla

772

¹ Lc. XI, 27.

² Gen. XLIX, 9.

³ CCL XX, 193.

intelligenda est corruptio. Novus enim huic saeculo datus est hic partus, nec immerito. Qui enim in caelis unicus Filius est, consequenter et in terra unicus est, et unice nascitur. Nota sunt omnibus et in Evangeliiis decantata de hoc scripta prophetarum, quae dicunt, quod *Virgo concipiet, et pariet filium.*¹ Sed et partus ipsius mirabilem modum Ezechiel propheta ante formaverat, Mariam figurally portam Domini nominans, per quam scilicet Dominus ingressus est mundum. Dicit ergo hoc modo: *Porta autem quae respicit ad Orientem clausa erit, et non aperietur, et nemo transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel transibit per eam, et clausa erit.*² Quid tam evidens de conservatione Virginis dici poterat? Clausa fuit ea virginitatis porta: per ipsam intravit [*al. introivit*] Dominus Deus Israel, per ipsam in hunc mundum de utero Virginis processit, et in aeternum porta Virginis clausa, servata virginitate, permansit. Igitur Sanctus Spiritus refertur dominicae carnis, et templi eius creator. Incipe iam hinc intelligere etiam Spiritus Sancti maiestatem. Contestatur enim et Evangelicus sermo de ipso, quod cum oquenti Angelo ad Virginem, et dicenti: *Quia paries filium, et vocabis nomen eius Iesum: hic enim salvum faciet populum a peccatis suis,*³ illa respondisset: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?*⁴ Et dixerit Angelus ei: *Spiritus Sanctus veniet super te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: et ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.*⁵ Vide ergo cooperantem sibi invicem Trinitatem. Spiritus Sanctus venire dicitur super Virginem, et virtus Altissimi obumbrare ei. Quae est autem virtus Altissimi, nisi ipse Christus, qui est Dei [*al. Domini*] virtus et Dei sapientia? Cuius autem haec virtus est [*al. tacetur est*]? Altissimi inquit. Adest ergo Altissimus, adest et virtus Altissimi, adest et Spiritus Sanctus. Haec est Trinitas ubique latens, et ubique apparens, vocabulis personisque discreta, inseparabilis vero substantia deitatis: et quamvis solus Filius nascatur ex Virgine, adest tamen [*al. tacetur tamen*] et Altissimus: adest et Spiritus Sanctus, * ut et conceptus Virginis sanctificetur, et partus.

*350

773

11. Verum haec quia ex Scripturis prophetiis asseruntur, possunt forte iudaeos, quamvis sint infideles et increduli, confutare. Sed pagani solent irridere nos, cum audiunt praedicari a nobis Virginis partum: propter quod paucis eorum obtrectationibus respon-

PL
21, 349¹ Isa. VII, 14.² Ezech. XLIV, 1-2.³ Matth. I, 21.⁴ Lc. I, 34.⁵ Lc. I, 35.

videndum est. Omnis partus ex tribus (ut opinor) constat; si adultae aetatis sit femina, si virum adeat, si non sit illius vulva vitio sterilitatis oclusa. Ex his tribus in hoc partu, quem praedicamus, unum defuit, vir scilicet: et hanc partem (quia qui nascebatur non erat terrenus homo, sed caelestis) per spiritum caelestem dicimus, salva Virginis incorruptione, completam. [...] ¹

PL
21, 351

12. Sed dicunt fortassis, quia possibile si fuerat Deo, ut virgo conciperet, possibile etiam fuerat ut pareret: sed indignum eis videri, ut tanta illa maiestas per genitales feminae transiret egressus: ubi quamvis nulla fuerit ex viri commistione contagio, fuit tamen ipsius puerperii obscenae attrectationis iniuria. Pro quo paulisper eis secundum sensum suum respondeamus. Si quis videat parvulum in profundo coeni necari, et ipse cum sit vir magnus et potens, extremum (ut ita dixerim) ingrediatur coenum, ut parvulum liberet morientem, pollutusne a te accusabitur hic vir, qui paululum calcaverit luti, an ut misericors laudabitur, quod vitam contulerit morituro? Sed haec etiam de communi homine dicta sint. Redeamus nunc ad naturam eius, qui natus est. Quantum putas natura solis illo inferior est? Quantum creatura sine dubio creatore. Intuere nunc, si solis radius in coeni alicuius voraginem demittatur, nunquidnam aliquid inde pollutionis acquirit? Aut obscenorum illustratio, solis ducitur in iniuriam? Ignis quoque quanto natura est inferior his de quibus sermo est? Et nulla materia, vel obscena, vel turpis adhibita ei, ignem polluisse creditur. Cum [*al. add. ergo*] haec ita esse in rebus materialibus constet, tu in illa supereminenti et incorporea natura, quae super omnem ignem, et super omne lumen est, pollutionis aliquid putas ac [*al. aut*] obscenitatis incidere? Tum deinde etiam ad [*al. tacetur ad*] illud adverte. Nos hominem a Deo creatum de terrae limo dicimus. Quod si obscenitas Deo reputatur opus suum requirenti, multo magis ei reputabitur opus istud ab initio fabricanti. Et superfluum est dicere, cur per obscena transierit, cum non * possis dicere, cur obscena condiderit. Et ideo obscena haec esse, non natura, sed observantia docuit. Caeterum omnia quae sunt in corpore, ex uno eodemque luto formata, usibus tantum et officiis naturalibus distinguuntur.

*352

Sed nec illud quidem absolute vacare huius quaestionis omitamus, quod substantia Dei, quae omnino est incorporea, inseri corporibus, vel capi ab eis principaliter non potest, nisi aliqua sit media substantia spiritualis, quae capax divini spiritus possit esse. Verbi gratia, ut si dicamus, lux omnia quidem membra corporis

774

¹ CCL XX, 144, 145, 146.

illustrare potest, a nullo tamen eorum nisi a solo oculo capi potest. Solus est enim oculus qui capax est [*al. sit*] lucis. Et Filius ergo Dei nascitur ex Virgine, non principaliter soli carni sociatus, sed anima inter carnem Deumque media generatus. Anima ergo media, et in secreta rationabilis spiritus arce Verbum Dei capiente, absque ulla quam suspicaris iniuria, Deus est natus ex Virgine. Et ideo nihil ibi turpe putandum est, ubi sanctificatio spiritus inerat, et anima, quae erat Dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi ducas impossibile, ubi aderat virtus Altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat divinitatis.¹

S. GAUDENTIUS Brixiensis († 410/411)

TRACTATUS VEL SERMONES

- 775 Sermo III. [...] *Agnus enim perfectus, masculus, inquit, anniculus erit vobis;*² ut nihil mediocre de perfecto sentias, nihil infirmum de masculo, nihil de anniculo semiplenum. Perfectus est, *quia in eo habitavit omnis plenitudo divinitatis corporaliter.*³ Masculus est, quippe quia vir nasci dignatus est ex Virgine, ut sexui utrique consuleret.
- 776 Sermo VIII. [...] Benedixit ergo quod constituerat a primordio legitimum Christus coniugium, dum pergere ad nuptias non renuit invitatus: et tamen virginitatem docuit esse meliorem, dum magis per eam nasci dignatur. Probavit sanctam Virginem suum esse domicilium Deus, ubi columen pudoris perpetuum servet ingressus, dum sine detrimento integritatis maternae nascitur, sine corruptela conceptus. [...]
- 777 Sanctus evangelista non absolute ait, *die tertia nuptiae fiebant;* ^{PL 20, 896} sed coniunctione praeposita loquitur, *et die tertia nuptiae fiebant in Cana Galilaeae: et erat mater Iesu ibi.*⁴ Ubi? Utique apud gentes; nam beatam Mariam constat de gente moabitarum ex matre traxisse originem. *Booz enim genuit Obed ex Ruth,* utique illa muliere moabitide. *Obed autem genuit Iesse: Iesse genuit David regem;*⁵ de cuius semine nascitur Ioseph, cui desponsata virgo Maria (eiusdem quippe tribus, quia aliter non licebat) quae genuit Iesum, qui dici-

¹ CCL XX, 147, 148, 149.

² Exod. XII, 5.

³ Coloss. II, 9.

⁴ Io. II, 1.

⁵ Matth. I, 5.

● PL 21, 319, 330, 344, 376, 377, 386, 603, 625.

■ PL 21, 713, 938. Quoad Comm. in LXXV Davidis psalmos, PL 21, 641, cf. PLS I, 1097.